

HADTÖRTÉNELMI IRODALOM.

FOLYÓIRATOK.

Századok. — A Magyar Történelmi Társulat Köz-
lönye. Szerkeszti: Dr. Domanovszky Sándor. —
XLIX. évf. 1915. 1—2. sz. *Marczali Henrik*:
A hadsereg élelmezése az 1788—1790-iki hábo-
rúban cz. cikkében bevezetéképen a magyar
hadsereg élelmezésének vázlatos történeti fejlő-
dését adja épen azon pontig, a mikor II. József
császár 1787-ben a hadsereg élelmezését államügygyé akarta tenni. Az
1787 szept. 4-én elrendelt mozgósítás azonban a terv keresztülvitelét
meggátolta. Levéltári adatok alapján pontosan adja a kivetett
gabonaneműek és széna mennyiségét. Cikkének azonban legtanul-
ságosabb része az előállítás körüli nehézségek részletes ismertetése a
háború gazdasági s még inkább a jelentékeny politikai hatása. Lát-
hatjuk belőle, hogy II. József a sereg élelmezésének terhét elsősorban
Magyarországra róttá, hiába fejtegette gr. Zichy Károly országbíró,
hogy a rossz termés következtében az ország nem bírja a kivetett
mennyiséget beszolgáltatni. Növelte a bajt az ár maximumának
megállapítása, mert az a meglevő készlet elrejtésére vezetett, abban a
hitben, hogy még nagyobb árat is kaphatnak. Vállalkozókkal is
kísérleteztek, a mi az árak felhajtását eredményezte. Katonai lefog-
lalással fenyegetődzött, de végrehajtani tétovázott. Utasítására új
hadiadót tervezett gr. Chotek, de javaslatát nem fogadta el. A megyék
lehetőleg kihúzták magukat, országgyűlést, a sérelmek orvoslását sür-
gették. A hadi commissariusok csaltak, a szállítók vesztegettek,
mikről Farádi Vörös Ignác idézett emlékiratai beszédes bizonyóságot
szolgáltatnak. A készpénzfizetést a kincstár nem győzi, kincstári jegye-
ket bocsát ki. Színte kényszerárfolyamot állapítanak meg a gabona-
neműekre, szénára és a húsrá. Nagymennyiségű ökröt vásárolnak
Moldvában, Bukovinában, a szalonna ára pedig majd háromszorosára

emelkedik. Néhány kereskedő összevásárol mintegy 70,000 mérő életet, a mi a gabona árát majd kétszeresre hajtja fel. De nagyon gyenge volt a hüvelyes és a kapás növények termése is, úgy hogy a Beszki-dekben három éven át táplálékul használták a búkkakkot. A császár még sem akart engedni és Belgrád elfoglalása után a hátralék behajtására rendelte a felszabadult haderőt. Az ország azonban ellentállt és II. József keserves kiábrándulás után 1790 január 28-ikán visszaállította a törvényes állapotot. A hibás belpolitika így semmisítette meg, hogy a szépen kezdődő háború tartós sikert eredményezhessen.

Zayson Sándor: Károlyi és a szatmári béke cz. érdemes czikében — mely 1—6. füzetben folytatódik — tárgyával kapcsolatban érinti a Rákóczi-kor hadi eseményeit.

A 3—4. szám tanulságos cikkei után a történeti irodalom rovatában nagy melegséggel és méltánnyalással ismerteti Marczali Henrik *Jean Jaures*: Die neue Armee cz. művét.

Az 5—6. számban egészen hadtörténeti czikk *Gyalokay Jenő* a perlaszi tábor megvételéről. Családi levéltárának adatai alapján megállapítja és vázlaton térképezi a tábor fekvését, adja a terep leírását, Kiss Ernő dandárának összetételét, majd a rajtaütésen alapuló hadiservet. A szerbek mintegy 4000-en, a támadó magyarok 3600-an lehetnek. A szerbek kémei ezt azonban meghiusították, mire rendszeres csatát kellett vívni, a melyben a közepet Vetter Antal alezredes, a jobb-szárnyat Kiss Pál százados, a bal pedig Waldstein gr. alezredes vezette. Szeptember 2-án hajnalban három órakor vette kezdetét a harc s tüzérségi előkészítés után félnyolczkor Vetter rohamra vezette seregét. A támadást győzelem kísérte. A szerbek 250—300 halott, illetve sebesült hátrahagyásával menekültek meg, mivel Waldstein gr. vezérlete alatt levő lovasság nem vett erőlesen részt az üldözésben.

A Nagy Háború írásban és képen. «Felejtethetlen időket élünk. Majdnem az egész földkerekségét előnti a háború véres iradata s mi kortársai és küzdő részesei vagyunk olyan eseményeknek, a mik az emberiség történetében példa nélkül állanak. Természetesnek találjuk, hogy e monumentális események szinte maguktól váltják ki a szükségét annak, hogy megfelelő művek meg is örökítsék. Hatalmas szövetségünknel óriási irodalmat teremtett¹ a nagy

¹ A leipzig *Heinrich-féle könyvkereskedés* által kiadott bibliographia szerint Németországban a háború kezdetétől 1914. évi december elejéig összesen 1400 oly nyomtatvány és könyv jelent meg, a mely szorosán

háború és nálunk is korán kezdetét vette a kísérlet több-kevesebb sikerrel.

A feladat helyes megoldásának lehetőségét azonban az *Athenaeum* r. t. biztosította magának, midőn vállalatához a legjobb hadtörténet-írók működését nyerte meg és ez által a mű sikerét biztosította.

Az írók sorában látjuk *Veltzé Alajos* alezredest, a bécsi cs. és kir. hadilevéltár osztályfőnökét, *Pilch Jenő* honvédőrnagyot, a Ludovika Akadémia könyvtárosát, *Döbrentei Károly* honvédőrnagyot, a Ludovika Akadémia tanárát, dr. *Szilágyi Lajos* m. k. honvéd és *Seeliger Emil* cs. és k. századosokat, elismert katonai írókat. — A németek közül három tábornok: Baron von *Ardenne*, Frh. v. *Dincklage-Campe*, *Imhoff* pasa és W. v. *Massow* százados egészíti ki az írói gárdát. A munka célja, hogy a főhadiszállások hivatalos jelentései, valamint a haditudósítók mindenestre helyesen megrostált följegyzései és ugyanilyen háborús levelek, nemkülönbön szavahihető szemtanúk bemondásai alapján *korszerű, magyar és összefoglaló oly művet adjon a közönségnek, melynek emlékezetében már elmosódtak a nagy események*. E mellett arra törekszik a kiadó vállalat, hogy olvasóközönségünket, a mely a katonai dolgokban nem igen volt járatos, ezekkel is megismertesse és így fokozatosan előkészítse jövőbeli tudományosabb színezettel megírott munkák és értekezések olvasásához.

A vállalat két részben indult meg: az egyik rész *Északon és délen* gyűjtőcím alatt egyesíti a szerb-montenegrói és az orosz küzdelmeket, a másik pedig: *A nyugati harcztér* című füzetekben örökíti meg hatalmas német szövetségesünk vitézi tetteit.¹ A bevezetés br. *Hazai Samu honvédelmi miniszter* tollát dicséri.

Az első 6 füzetben pragmatikus sorrendben élénkülnek meg előttünk az izgalmas esztendő változatos eseményei. Az első rész *A háború küszöbén* címmel vezet be az események forgatagába, adva az előzményeket a hadüzenet megtörténteig. A második a mozgósítás szövevényes művével ismertet meg, majd bemutatja az ellenséges orosz,

összefügg a világháború lefolyásával. Az első két hónapban, augusztusban és szeptemberben 478 krónika, térkép, hadtörténelmi és politikai, valamint gazdasági stb. értekezés jelent meg, míg október és november havában a kiadványok száma szinte megkétszereződött. Különösen felszökött a háborús levelekkel tarkított krónikák és térképek száma.

¹ A harcztér bővülésével a vállalat harmadik rész kiadását is terve vette, a mely az olasz harcokat, a gyarmati és a tengeri háborút írja majd le.

szerb és montenegrói haderőt. Az események helyes megértéséhez elkalauzol a két hadszíntérre is. Feltárja előttünk Oroszország szervezetét, közlekedési útvonalait, hatalmas folyó- és mocsárvidékét, erődtételeit, megismertet Galiciával és a Kárpátok hegyrendszerével és a jóhangzású Mazúri tavakkal. Hasonlóképen bemutatja a déli hadszínteret, a Duna, Száva, Drina, Kolubara, Morava völgyét, Belgrád, Valjevo környékét s a montenegrói karsztvidéket. Legfőbb hadvezetőségünk megismerése után bizalommal térünk át a hadi eseményekre.

A határvédelemnél váltódtak ki délen az első harcok, a melyeket vitézeink vakmerő vállalkozásai jellemzik. A jelentősebb események csak a haderők felvonulása után következtek be. Magunk előtt látjuk a Szerbia ellen irányuló offensiva tervét, szinte átéljük a Szávan való átkelést, a sabácsi véres harcokat, a lesnica-losnicai csatát, a vise-grádi győzelmet, a montenegrói előnyomulást egészen addig a pontig, amíg az északi kolosszus szép reményekkel induló déli harcaink megszakítására és ellene való felvonulásra kényszerített.

A második rész első öt füzetében Németország háborús készenlétének bemutatásával veszi kezdetét. Egy hatalmas nép szívének lelkes dobbanását, lelkének felemelő megnyilatkozását látjuk a német mozgósítás eleven leírásában. Az ellenséges francia, belga és angol erők szakszerű irtóztatása után a harczeret tanulmányozhatjuk Belgium és a párisi medence geológiai vonatkozásaival együtt, a mely, a mint értesültünk: *Cholnoky Jenő dr.* egyetemi tanár tollából ered. Gyorsan érünk a tettek mezejére. Szinte száguldunk a német hadakkal. Luxemburg megszállását *Lüttich* megrohanása, a 42-esek földrengető munkájának bemutatása, Brüsszel, Namur megszállása követik. A szakavatott, s a mellett eleven előadás a belgiumi német katonai uralommal ismertet még meg, hogy az időrend biztosítása végett a francia harcokra térhessen át.

Franciaország határainak és erősségeinek bemutatása után, a gyászos véget ért francia offenziva kerül elő. A mühlhauseni, a lotharingiai, a metzi s a Vogézekben lefolyt diadalmas harcok után örömmel olvassuk a német trónörökös seregének győzelmeit, Longwy elesét és Montmédy behódolását. Szinte sajnáljuk, hogy élvezetes olvasmányunkat a Maubeuge felé való előnyomulásnál kell megszakítanunk.

Mondanom sem kell, hogy díszes illusztrációk, rajzok, térkép-vázlatok ékesítik az egyes füzeteket. A munka jó kezekben van. — Egységesebb, természetesen lendületesebb is a nyugati harcztér.

A vállalat folytatásához — tekintettel a kitéüzött célra — őszintén sikert kívánunk.

Z.